

WAT DOEN WE MET DE TEGENPRESTATIE?

WIL-WINSITUATIE

Ais één onderwerp de gemoederen weet te verhitten, dan is het de verplichte tegenprestatie. Gemeenten krijgen meer ruimte om zelf beleid te ontwikkelen. Hamvraag: hoe zet je de maatregel zo positief mogelijk in? Het antwoord verpakt in tien vragen.

TEKST: PAULA KRAGTEN, BEELD: ROB NELISSE

Er is enorm veel over gezegd en geschreven. Zo'n dertig gemeenten werken er al mee. Toch bestaat er nogal wat spraakverwarring over de tegenprestatie. Evelien Meester van Stimulansz: "In de media worden voorbeelden aangehaald van mensen die wasknijpers in elkaar moeten zetten of veertig uur per week papier moeten prikken. Maar dat zijn helemaal geen activiteiten in het kader van de tegenprestatie. Ook politici halen de begrippen tegenprestatie en re-integratie geregeld door elkaar. Met een negatieve beeldvorming tot gevolg."

1 Hebben we het wel over een tegenprestatie?

De Tegenprestatiewijzer – ontwikkeld door Divosa, Stimulansz en Movisie met de inmiddels achterhaalde dead-

line van 1 juli 2014 in het vizier – moet licht brengen in de duisternis. Annemarie van Hinsberg van Movisie: "Duiden is belangrijk. De Tegenprestatiewijzer begint daarom met vragen die zich met een eenvoudig ja of nee laten beantwoorden. Gaat het om iemand met een WWB-, BBZ-, IOAW- of IOAZ-uitkering? Om onbetaalde

werkzaamheden? Om werkzaamheden die aanvullend of wel additioneel zijn op betaald werk? Zijn de werkzaamheden beperkt in duur en omvang? Ergo: hebben we het wel over een tegenprestatie?"

2 Waarin verschilt de tegenprestatie van re-integratie?

Meester: "Re-integratieprojecten zijn oorspronkelijk bedoeld voor mensen die dichtbij de arbeidsmarkt

staan. Voor wie een treetje lager stond, was er een tegenprestatie of vrijwilligerswerk. Inmiddels gelát de tegenprestatie voor iedereen die een uitkering ontvangt; zowel voor mensen met een korte als met een lange afstand tot de arbeidsmarkt.

Het primaire doel van re-integratie is inschakeling in de arbeidsmarkt. De tegenprestatie heeft als primair doel: het verrichten van maatschappelijk nuttige activiteiten in ruil voor de uitkering. Het opdoen van werknemersvaardigheden mag wel een secundair doel zijn."

3 Hoe breng je de verplichte tegenprestatie op een positieve manier onder de aandacht?

Van Hinsberg: "De tegenprestatie is een gevoelig onderwerp. Goed communiceren is daarom van groot belang. Je ziet dat gemeenten dat heel verschillend aanpakken. Sommige organiseren een vrijblijvende bijeenkomst om de maatregel uit te leggen. Er zijn ook gemeenten die alle bijstandsgerechtigden in hun bestand een brief sturen waarin staat dat zij zich bij een bepaald loket moeten melden op straffe van... Met enorme maatschappelijke onrust en verzet tot gevolg. Terwijl je, als je de motivatie van uitkeringsgerechtigden als uitgangspunt neemt, de tegenprestatie kunt inzetten vanuit een win-win perspectief, zonder daarbij de belangen van de gemeente en de samenleving uit het oog te verliezen."

De Tegenprestatiewijzer beschrijft hoe de maatregel positief in te zetten is. Meester: "Allereerst natuurlijk door de aard van de tegenprestatie te laten matchen met iemands

Aan het woord

Evelien Meester, juridisch adviseur bij Stimulansz, gespecialiseerd in de WWB.
Annemarie van Hinsberg, projectleider participatie en actief burgerschap bij Movisie.
Elone van Velthuisen, directeur Regionale Sociale Dienst Alblaswaard/Vijfheerenlanden (vorig jaar uitgeroepen tot beste sociale dienst van Nederland, onder meer vanwege de innovatieve manier om zo veel mogelijk mensen aan (vrijwilligers)werk te helpen).
Nella Vos, beleidsmedewerker re-integratie en participatie gemeente Tytsjerksteradiel. De gemeenten Achterhoek en Tytsjerksteradiel zijn in april 2013 samen Dyn Ynzel gestart een talentenbank die onder meer wordt ingezet voor de tegenprestatie.
Aart Martin de Jong, projectleider van het Engeripanel/Rotterdam dat onderzoek doet Rotterdammers tegen de tegenprestatie aanpakken.

'Mantelzorg of het vrijwilligerswerk dat iemand al doet, beschouwen we als tegenprestatie'

ambities, passies en interesses. Waardering uitspreken draagt ook bij aan de positieve ervaring van mensen. Niet alleen de organisatie waar de tegenprestatie wordt uitgevoerd kan dit doen, ook de gemeente, omdat die de tegenprestatie vraagt. Waardering kun je tonen door bijvoorbeeld het uitreiken van ervaringscertificaten of door positieve persberichten te versturen naar regionale bladen."

4 Hoe motiveer je maatschappelijke organisaties om mensen voor een tegenprestatie aan te nemen?

Elone van Velt-huizen van RSD Alblasterwaard/Vijfheerenlanden:

"Organisaties melden zichzelf. Iedereen zit te springen om extra handen. Bezuinigingen zijn meestal een bedreiging, maar op dit punt betekenen ze kansen. Tenminste, zolang je organisaties niet allerlei ongemotiveerde mensen in de maag splitst. Verder maken we veel tamtam als een project goed loopt; we zoeken dan meteen de lokale pers op. Dat levert weer nieuw aanbod op. Om de verwachtingen een beetje te temperen zijn we wel criteria aan het ontwikkelen. Het is niet de bedoeling dat organi-

saties denken: 'We hebben niemand om ons buurthuis te runnen. Dat kunnen die uitkeringsgerechtigden mooi doen'. Onze insteek is niet dat je nu eenmaal iets voor je uitkering moet doen. De insteek is altijd de persoonlijke ontwikkeling."

Meester: "Maatschappelijke organisaties vinden het interessant om over dit soort onderwerpen mee te denken. Wel is het belangrijk om ondersteuning te bieden. In de kosten, maar ook in de begeleiding en training. Er zit een groep mensen in de bijstand met ernstige problematiek. Denk aan psychische of lichamelijke beperkingen of een taalachterstand. Kun je zo iemand als organisatie begeleiden? Daar moet je echt over nadenken."

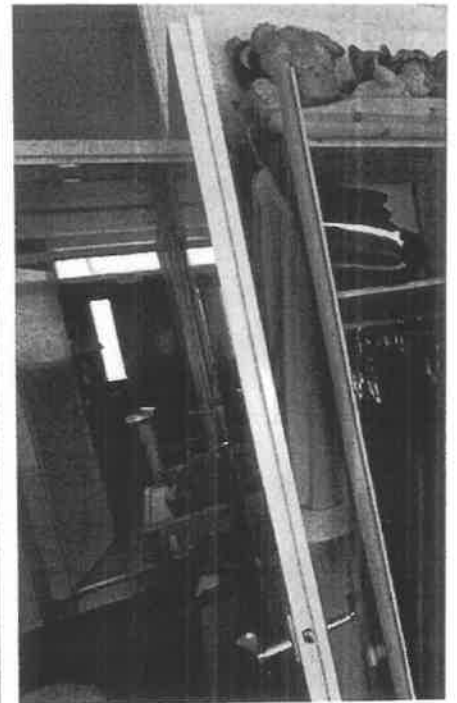
5 Zijn er voldoende plekken te vinden nu iedereen met een uitkering een verplichte tegenprestatie moet leveren?

Van Hinsberg: "Gemeenten hoeven op dat punt het wiel niet zelf uit te vinden. Bijna elke zichzelf respecterende vrijwilligers-

centrale heeft een databank of matchingsite waarop klussen en talenten worden aangeboden. Voorbeelden >

'We vermijden het woord tegenprestatie liever'

daarvan zijn Prikbord Talent in Apeldoorn en Dyn Ynsnet van twee Friese gemeenten."

Nelia Vos van de gemeente Tytsjerksteradiel: "Dyn Ynsnet richt zich op non profit- en welzijnsorganisaties. Die zitten vaak te springen om mensen. We screenen wel. Zo was er een commercieel bedrijf dat mensen bij een verhuizing wilde laten helpen, maar daarvoor zijn er verhuisbedrijven."

6 Hoe motiveer je uitkeringsgerechtigden (en voorkom je sancties)?

Vos: "Wij wijzen mensen bij binnenkomst en in de spreekkamer op onze talentenbank."

De meesten reageren heel positief. Als je mensen maar de ruimte geeft om iets te vinden dat aansluit bij hun interesse én om voor een bepaalde klus te bedanken. Het mes snijdt aan twee kanten. Zelf wil je mensen ook niet aan een klus helpen waarin ze geen zin hebben. Dyn Ynsnet is met opzet niet alleen bedoeld voor de WWB-doelgroep, maar voor alle burgers. We willen vooral niet stigmatiseren. Eigenlijk vermijden we het woord tegenprestatie liever. Van verzet is nauwelijks sprake. Sterker: de 66 mensen die vorig jaar een tegenprestatie hebben gedaan, reageren over het algemeen heel enthousiast. Ze blijven bijvoorbeeld vrijwilliger bij een organisatie. De meeste mensen vinden het niet meer dan normaal om iets voor hun uitkering te doen. Ik moet er wel bij zeggen dat we nog geen uitkeringsgerechtigden hebben benaderd die al jaren in het bestand zitten. Dit jaar willen we driehonderd mensen een tegenprestatie laten doen. We gaan daarbij voor de positieve benadering." Mensen naar hun voorkeuren vragen is een logische eerste stap. Meester: "Het heeft geen zin om iemand een tegenprestatie te laten doen als hij zijn hakken in het

zand zet. Mantelzorg kan een vorm van tegenprestatie zijn. Of het vrijwilligerswerk dat iemand al doet. Zo staat vooral het meedoen in de samenleving centraal en niet het verplicht iets terugdoen voor je uitkering, waardoor het opleggen van sancties kan worden voorkomen."

Het BurgerPanelRotterdam vroeg zich hoe inwoners van de stad over de tegenprestatie bovenop de sollicitatieplicht dachten en hield een enquête en straatgesprekken. Resultaat is het rapport *Voor of Tegenprestatie?* Projectleider Aart Martin de Jong: "De grootse eyeopener is dat 75 procent van de ondervraagde uitkeringsgerechtigden al aan vrijwilligerswerk zegt te doen. Misschien niet de twintig uur per week die de gemeente verplicht stelt, maar de bereidheid om iets terug te doen is er klaarblijkelijk. Wij hebben de gemeente dan ook geadviseerd de verplichting te schrappen en dit vrijwilligerswerk als tegenprestatie te zien."

7 Hoe voorkom je dat de tegenprestatie 'dwangarbeid' wordt?

Meester: "Gemeenten bepalen de duur en ornvang van een tegenprestatie zelf."

Sommige hanteren een minimum van twintig uur in de week. Bij andere gaat het om een aantal uur per week gedurende drie maanden. Dat kun je als een normale burgerplicht zien, zoiets als je stoepje vegen. De ervaring leert dat mensen die een tegenprestatie leveren daar uiteindelijk wel plezier aan beleven. En er dus positief op terugkijken, ook degenen die er eerst sceptisch tegenover stonden."

In de gemeenten Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel is de interne richtlijn 24 uur op jaarbasis. Vos: "Dat is haalbaar voor bijna iedereen. Sterker: in de praktijk komen de meeste mensen daar makkelijk overheen. We con-

troleren er overigens niet op, al kan de consultant in het systeem zien of mensen daadwerkelijk een klus doen of niet. Mensen die al mantelzorg of vrijwilligerswerk doen hoeven niets extra's te doen. Die activiteiten beschouwen we als tegenprestatie."

Van Velthuisen: "Er is sprake van een tegenstrijdigheid. Verplicht en vrijwilligerswerk gaan niet samen. Daar staat tegenover: iedereen met een uitkering heeft een arbeidsverplichting. Bij ons wordt streng geselecteerd aan de poort. Eerst is er het Work First-traject waarin wordt bepaald wat iemand kan. Soms is dat re-integratie, soms een tegenprestatie. We proberen maatwerk te leveren. Komt er bijvoorbeeld een verzoek van een buurthuis dan zoeken we eerst naar mensen in de betreffende wijk. Vervolgens kijken we wat die mensen kunnen. Voor een Afghaanse mevrouw die haar leven binnenshuis doorbrengt, is één ochtend hapjes maken in het buurthuis al een hele stap. Een ander kan misschien meerdere dagdelen per week zelfstandig beheerderstaken uitvoeren. Geen mens en geen plek is hetzelfde."

8 Met welke randvoorwaarden moet rekening worden gehouden?

Meester: "In de Tegenprestatiewijzer zoomen we in op randvoorwaarden als

motivatie, begeleiding en veiligheid. Mensen die een activiteit doen in het kader van de tegenprestatie zijn niet automatisch gedekt via hun WA-verzekering. De vraag is dus: wie is dat wel? De gemeente is namelijk verantwoordelijk voor de kosten als er wat gebeurt. Het is zaak dit goed te regelen."

Van Hinsberg: "Er wordt vaak verondersteld dat de organisatie waar de tegenprestatie wordt uitgevoerd, zoals zorg en welzijnsorganisaties, de benodigde begeleiding

wel kunnen leveren. In de praktijk zien we dat dit minder makkelijk is dan het lijkt. Bijvoorbeeld door bezuinigingen waarmee die organisaties te maken hebben. Onze ervaring is dat vrijwilligerscentrales deze ondersteuning vaak wél kunnen bieden. Zij hebben al veel kennis en ervaring opgedaan, bijvoorbeeld met maatschappelijke stages. Ook daarbij was begeleiding nodig en een spin in het web die verbindingen legt tussen organisaties, gemeenten, onderwijs en bedrijven."

9 Welke kansen liggen er verder?

Meester: "De tegenprestatie betekent niet alleen doffe ellende, maar biedt

ook kansen. Het is bij uitstek een middel om mensen op een positieve manier te laten participeren in de maatschappij. Je zou het als een emancipatiemiddel kunnen inzetten. Allochtone vrouwen uit traditionele gezinnen komen soms hun huis niet uit. Als een tegenprestatie een plicht is, omdat anders op de uitkering wordt gekort, kan dat een enorme stimulans zijn om wel buiten te komen. Met alle positieve gevolgen van dien. Denk daarnaast aan een verbinding met de WMO. Voor de uitvoering daarvan is steeds minder budget. Ook op dat vlak zou je de tegenprestatie kunnen inzetten."

10 Welke druk is er vanuit de politiek en de publieke opinie?

Meester: "Voor raadsleden is ondersteuning belangrijk. Zij moeten immers de verordening

opstellen. En de tegenprestatie is een heikel onderwerp. Hoe die tegenprestatie het beste kan worden ingezet, hangt helemaal af van de visie binnen de gemeente." In Abblasterwaard/Vijfheerenlanden staan de neuzen van alle wethouders in de zeven gemeenten dezelfde kant op. Van Velthuisen: "Dat is lang niet bij elk onderwerp zo. En dat ging dus ook nu niet vanzelf. Lokale bestuurders zijn niet helderziend. Toen we binnen de RSD merkten dat iedereen aan de haal ging met een eigen interpretatie van de tegenprestatie hebben we een beleidsnotitie geschreven. Dit is onze doelstelling. Kan iedereen zich daarin vinden? Je moet bij zoiets als dit zorgen dat je aan de voorkant begint en de politiek mee hebt."

Vos: "Wij zien onze aanpak als een succes dat hier in Friesland zeker navolging gaat krijgen. Niet alleen uitkeringsgerechtigden en welzijnsorganisaties reageren positief, ook de politiek. Dat merkten wij tijdens een presentatie voor alle Friese wethouders. Dyn Ynset is het eerste initiatief in onze provincie dat invulling geeft aan de tegenprestatie. Inmiddels liggen er uitnodigingen van andere gemeenten om ons verhaal te vertellen." *